

1.11.2001

1841/2/00

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Juha Haapamäki

PÄÄTÖS VANGIN PUHELUIJEN KUUNTELUA KOSKEVASSA ASIASSA

1
ASIA

Eri yhteyksissä oikeusasiamiehen kanslian tietoon tuli väitteitä siitä, että vankien yhteydenpidossa avustajiinsa oli ongelmia. Erityisesti arvosteltiin sitä, että kun vanki soittaa avustajalleen, vartija kuuntelee tai on ainakin kuuloetäisyydellä vangista ja näin kuulee vangin osuuden puhelusta. Vankiloistakin saadut alustavat tiedot antoivat aiheen olettaa tilanteen olevan ongelmallinen.

Apulaisoikeusasiamies Jaakko Jonkka otti eduskunnan oikeusasiamiehen johtosäännön 4 §:n nojalla omasta aloitteestaan tutkittavakseen, menetelläänkö vankiloissa tavalla, joka täyttää lain vaatimukset.

2
SELVITYS

Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto toimitti pyynnöstäni tänne selvitykset maamme rangaistuslaitoksista ja antoi oman lausuntonsa.

3
RATKAISU

3.1
Oikeusohjeet

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 kappaleen mukaan jokaisella rikoksesta syytetyllä on mm. seuraavat vähimmäisoikeudet: oikeus saada riittävästi aikaa ja edellytykset valmistella puolustustaan ja oikeus puolustautua henkilökohtaisesti tai itse valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan välityksellä.

Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 9 §:n 3 momentin mukaan vangille voidaan antaa lupa olla puhelinyhteydessä laitoksen ulkopuolelle. Puhelimen käytöstä peritään enintään siitä aiheutuneita kustannuksia vastaava maksu. *Vangin puhelua saadaan kuunnella, jos se on tarpeen rikoksen estämiseksi tai jos on erityistä syytä epäillä väärinkäytöksiä.* Puhelun kuuntelemisesta on ennen kuuntelemisen alkamista ilmoitettava vangille ja sille johon hän on puhelimitse yhteydessä. *Rangaistuslaitoksen toimintaa valvovan viranomaisen taikka vangin asiamiehenä toimivan asianajajan tai yleisen oikeusavustajan ja vangin välistä puhelua ei saa kuunnella.* Tämä säännös koskee vankeusvankeja ja sakon muuntorangaistusta suorittavia vankeja.

Tutkintavankien osalta tulee sovellettavaksi laki tutkintavankeudesta. Sen 12 §:n mukaan tutkintavangin ja hänen oikeudenkäyntiavustajansa on sallittava tapaamalla, kirjeitse ja mahdollisuuksien mukaan puhelimitse pitää yhteyttä keskenään. Tapaamista voidaan valvoa, milloin siihen on erityistä syytä. *Avustajan kanssa käytävää neuvottelua ei saa kuunnella eikä kirjeitä tarkastaa, ellei ole perusteltua aihetta epäillä väärinkäytöksiä.* Väärinkäytöksen ilmaantuessa neuvottelu voidaan keskeyttää. Lain 13b §:n mukaan jos vangin puhelua kuunnellaan 12 §:n nojalla, on puhelun kuuntelemisesta ilmoitettava ennen sen alkamista vangille ja sille, johon hän on puhelimitse yhteydessä.

Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston määräyksessä 13/011/95 todetaan vankeusvankien kohdalta, että puhelun kuuntelulla tarkoitetaan puhelun kuuntelemista esimerkiksi rinnakkaispuhelimien avulla. Kuuntelemisesta on ennen sen alkamista ilmoitettava vangille ja sille, jonka kanssa hän on puhelimitse yhteydessä. Puheluista, jotka kuunnellaan, kirjataan vangin nimi, kuuntelija sekä puhelinnumero, johon hän on soittanut. Tutkintavankien osalta todetaan, että muita kuin vangin ja oikeusministeriön tai muun rangaistuslaitoksen tai säilytyspaikan toimintaa valvovan viranomaisen välisiä puheluita voidaan kuunnella. Jos vangin puhelua kuunnellaan, kuuntelemisesta on ennen sen alkamista ilmoitettava vangille ja sille, johon hän on puhelimitse yhteydessä.

3.2

Kannanotto

Saatujen selvitysten mukaan yhteydenpitokäytäntö vaihtelee eri laitoksissa ja myös saman laitoksen eri osastojen välillä. Joka tapauksessa selvityksen mukaan on tilanteita, joissa vanki ei -vankeinhoito-osaston mukaan käytännön syistä johtuen - voi soittaa avustajalleen ilman, että vartija kuulee vangin osuuden puhelusta.

Suomen perustuslaki kuten myös kansainväliset ihmisoikeussopimukset turvaavat perus- ja ihmisoikeutena oikeutta yksityiselämään, puhelinsalaisuutta ja oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Lisäksi Euroopan ihmisoikeussopimuksessa taataan rikoksesta epäillylle tiettyjä vähimmäisoikeuksia kuten edellä kohdassa 3.1 on todettu. Myös oikeudenkäymiskaassa on lukuisia säännöksiä, joilla turvataan asianajosalaisuutta, mm. 17 luvun 23 §, jonka mukaan asiamies tai oikeudenkäyntiavustaja ei saa todistaa siitä, mitä päämies on hänelle asian ajamista varten uskonut, ellei päämies todistamiseen suostu (erittäin vakavien rikosten osalta tätä kieltoa ei sovelleta lukuun ottamatta syytetyn oikeudenkäyntiavustajaa). Avustajan käyttömahdollisuus onkin eräs keskeinen epäillyn oikeus ja sen tehokkuutta on pyritty monin tavoin, mm. edellä mainituilla säännöksillä turvaamaan.

Lähtökohta on, että puhelinkeskustelut ylipäätään ovat luottamuksellisia. Nyt on tarkasteltavana tilanne, jossa tämä luottamuksellisuuden vaatimus on erityisen korostunut. Mikäli vanki ei voi täysin luottamuksellisesti keskustella avustajansa kanssa, hänen oikeutensa valmistella (tehokkaasti) puolustustaan voi ainakin ääritapauksessa vaarantua. Tämä koskee myös puhelinkeskusteluja. Tosin on selvää, että riittävä yhteydenpito voidaan usein hoitaa myös muulla tavoin kuin puhelimitse.

Vankeinhoito-osasto toteaa lausunnossaan, että jo vangin osuuden kuuleminen avustajan kanssa käytävästä puhelinkeskustelusta vaarantaa yhteydenpidon luottamuksellisuuden. Voin yhtyä tähän käsitykseen. Tämä tarkoittaa käsitykseni mukaan mm. seuraavaa. Vankeusvangin ja hänen asian-

ajajansa/yleisen oikeusavustajansa puhelusta ei saa kuunnella edes vangin osuutta. Muissakin tapauksissa edes vangin osuuden kuuleminen puhelusta edellyttää mielestäni samojen vaatimusten täyttymistä kuin varsinainen puhelunkuuntelukin.

Vankeinhoito-osasto on asiaa selviteltäessä lähettänyt vankiloiden johtajille kirjeen, jossa näitä on kehoitettu ryhtymään toimenpiteisiin vangin puhelinkeskustelujen luottamuksellisuuden takaamiseksi. Tämä huomioon ottaen en katso asian antavan minulle aihetta muihin toimenpiteisiin kuin, että saatan edellä lausumani käsityksen asiassa rikosseuraamusviraston tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen päätöksestäni tiedoksi sinne ja edelleen saatettavaksi tietoon vankiloiden johtajille. Tulen myös vankilatarkastusten yhteydessä kiinnittämään asiaan huomiota.

Totean samalla yleisempänä havaintona, että yhteydenpitoa koskevat säännökset rangaistusten täytäntöönpanosta annetussa laissa ja tutkintavankeuslaissa poikkeavat edellä selostetulla tavalla toisistaan. Käsitykseni mukaan olisi syytä harkita, ovatko kaikki eroavuudet ensinnäkin vankeusvankien (ja sakkovankien) ja tutkintavankien sekä toisaalta asianajajien (ja yleisten oikeusavustajien) ja muiden asiamiesten/avustajien välillä perusteltuja ja välttämättömiä. Säännösten harmonisoinnille on mielestäni nähtävissä perusteita. Yhtenä esimerkkinä voi todeta, että maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain mukaan avustajaksi voidaan määrätä muukin henkilö kuin asianajaja tai yleinen oikeusavustaja. Vangin ja hänen avustajansa tarve luottamukselliseen yhteydenpitoon ei nähdäkseni ainakaan periaatteellisella tasolla vaihtelee sen mukaan, onko kysymyksessä tutkintavanki tai vankeusvanki ja onko hänen avustajansa asianajaja tai esimerkiksi yksityisen lakiasiaintoimiston lakimies. Viittaa erityisesti oikeuteen itse valita oikeudenkäyntiavustaja. Tässä todettu koskee muunkin yhteydenpidon (kuin puhelinkeskustelujen) sääntelyä.

Kun sekä vankeus- että tutkintavankeja samoin kuin pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelua koskevia säännöksiä ollaan kokonaisuudessaan uudistamassa ja minulla on mahdollisuus esittää käsitykseni ehdotetuista yhteydenpitoa koskeviksi säännöksiksi vireillä olevista uudistusehdotuksista annettavissa lausunnoissani, asia ei anna minulle tässä yhteydessä aihetta enempään.